

Examenverslag van geschiedenis havo, eerste tijdvak (2023)

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag: *In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?*

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

periode	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
Door de tijd heen	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze opgave kon je het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Chronologievragen' (dat tijdens het avondprogramma is behandeld) gebruiken om kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen. Door deze kernwoorden aan te strepen, kon je bepalen waar je de genoemde gebeurtenissen in de geschiedenis kon plaatsen. De volgende kernwoorden verwezen naar periodes uit de aantekeningen: (1) 'Indian National Congress', (2) 'Kolonisten in Amerika (met de Britse koning aan de macht)', (3) 'afschaffing slavernij in de koloniën', (4) 'Eerste Wereldoorlog', (5) 'Opstand in India', (6) 'Kolonisten in Amerika (in een federale staat)'.
Vroegmoderne tijd	2	3	II	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg '16e eeuw' zijn in het subblok 'Renaissance' de kenmerken van de Renaissance besproken. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je deze kenmerken koppelen aan de bron.
	3	4	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg '16e eeuw' zijn in het subblok 'Renaissance' de kenmerken van de Renaissance besproken. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je het kenmerk 'Klassieke oudheid' koppelen aan het advies. In het subblok 'Reformatie' worden de gevolgen van de reformatie in de Nederlanden besproken. Zo kon je met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' de Tachtigjarige Oorlog koppelen aan het militaire plan.
	4	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Vragen met prenten'. De elementen die je kon kiezen bij stap II uit dit stappenplan waren bijvoorbeeld het vooraan staan van de vicegouverneur en het feit dat er een oorlogssituatie wordt uitgebeeld.
	5	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Overzicht 16e-18e eeuw' is in de tabel het begrip 'wetenschappelijke revolutie' besproken, deze kon doormiddel van stap II van stappenplan 'Examenvraag' gekoppeld worden aan het eerste gegeven. In de uitleg '16e eeuw' zijn er kenmerken van de Republiek besproken. Zo kon het begrip 'bloeiende cultuur' gekoppeld worden aan het tweede gegeven met stap II van het stappenplan 'Examenvraag'.
	6	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Overzicht 16e-18e eeuw' is in de tabel het begrip 'ancien régime' besproken, deze kon doormiddel van stap II van stappenplan 'Examenvraag' gekoppeld worden aan het eerste gegeven.
	2	I		Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheden die je nodig had voor deze opgaven zijn tekstverklaren en logisch redeneren, deze worden door Cito als algemene vaardigheden beschouwd. Je kon uit de bron halen dat er wel deels geluisterd wordt naar de belangen van Anne Marie Louise en met logisch redeneren kon je vervolgens verklaren dat dit kwam door haar status.

	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Je kon uit de bron halen dat er gekozen werd aan wie er grond gegeven werd. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' en de tips uit het 'Cito woordenboek' kon je bedenken wat voor economische en politieke doelen hierachter zitten. Bij een politiek doel kon je in dit geval bedenken wat het betekende voor de macht van George III en voor een economisch doel kon je bedenken in hoeverre het kon leiden tot meer geld.
	8	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is in het blokje 'Koloniën: de Verenigde Staten' besproken dat deze koloniën in opstand kwamen omdat ze geen inspraak hadden in het bestuur. Dit kon met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' gekoppeld worden aan de bron. In dezelfde uitleg worden ook verlichte ideeën besproken. Zo kon ook het begrip 'natuurlijke rechten' gekoppeld worden aan de bron met stap II van het stappenplan 'Examenvraag'.
	9	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg '19e eeuw' is te zien dat er voor de Industriële Revolutie grondstoffen nodig zijn. Door middel van stap II van het stappenplan 'Examenvraag' is dit te koppelen aan de bron.
		1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheden die je nodig had voor deze opgave zijn tekstverklaren en logisch redeneren, deze worden door Cito als algemene vaardigheden beschouwd. Je kon uit de bron halen dat er makkelijker graan vervoerd kon worden. Vervolgens kon je beredeneren dat dit een positief effect had op het voeden van de bevolking en dus de fabrieksarbeiders.
	10	4	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je oplossen door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Vragen met prenten'. De elementen die je kon kiezen bij stap II uit dit stappenplan waren bijvoorbeeld de tijger die voor India staat en het feit dat deze een Britse soldaat verslaat. De extra denkstap die je hier kon maken was het redeneren wat voor positieve boodschap het tentoonstellen van dit schilderij voor de East India Company (EIC besproken in de uitleg 'Koloniën: India') zou kunnen hebben.
Moderne tijd	11	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is in het blokje 'Koloniën: de Verenigde Staten' besproken hoe de economie van Jamaica afhankelijk was van de slavenhandel. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je vervolgens dit koppelen aan de positie van Lady Nugent, zoals beschreven in de bron: de echtgenote van de Britse gouverneur van Jamaica. De extra denkstap die in deze vraag nodig was, was het bedenken dat de vrouw van de gouverneur het belangrijk zou vinden dat het goed ging met de economie van het gebied.
	12	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het blokkenschema uit de uitleg '19e eeuw' zijn de gevolgen van het nationalisme beschreven. Hierin staat dat door het willen verspreiden van de eigen cultuur, deze cultuur door westerse landen wordt opgedrongen aan de koloniën. De extra denkstap die je kon maken was het redeneren dat dit past bij het superieur voelen aan zo'n kolonie. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je dit vervolgens koppelen aan het gegeven in de bron dat Lady Nugent vindt dat er geen religie, fatsoen en huwelijken zijn in de kolonie.
	13	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is in het subblok 'Gevolgen in Groot-Brittannië' de wet besproken die hier gevraagd werd. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je de Factory Acts vervolgens koppelen aan het verhaal over het kleine kind dat ellende doorstaat in een fabriek.

14	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheid die je nodig had voor deze opgave is logisch redeneren, dit wordt door Cito als een algemene vaardigheid beschouwd. Voor deze vraag kon je redeneren hoe het krijgen van meer media-aandacht zou leiden tot het groter worden van de achterban voor vrouwenkiesrecht. Voor deze vraag had je geen kennis uit de uitleg nodig.
15	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg '19e eeuw' is het begrip 'modern imperialisme' besproken. Dit begrip was met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' te koppelen aan het feit dat de Duitsers de macht zullen nemen over de Horero.
	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheid die je nodig had voor deze opgave is logisch redeneren, dit wordt door Cito als een algemene vaardigheid beschouwd. Uit de bron kon je halen dat Witbooi de leider was van de Nama en later in oorlog zouden komen met de Horero. Met logisch redeneren kon je verklaren waarom deze leider dan angstig wordt van de Horero die hulp krijgen van de Duitsers / de Duitsers die meer invloed krijgen in die gebieden.
16	2	IV	Niet voorgelopen op de cursus: Bij deze opgave kon je het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Chronologievragen' (dat tijdens het avondprogramma is behandeld) gebruiken om kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen. Door deze kernwoorden aan te strepen, kon je bepalen waar je de genoemde gebeurtenissen in de geschiedenis kon plaatsen. De volgende kernwoorden verwezen naar periodes uit de aantekeningen: (1) 'Srebrenica', (3) 'onafhankelijkheid van Indonesië', (4) 'gastarbeider uit Marokko', (5) 'Duitse herstelbetalingen', (6) 'onveiligheid voor Joden in NL'. Het kernbegrip bij (2): 'Nederland neutraal tijdens de oorlog' verwijst naar de Eerste Wereldoorlog. Dit zit niet in de uitleg, want het is grotebakstof. Ook de precieze jaartallen van de onafhankelijkheid van Indonesië en de komst van gastarbeiders zijn grotebakstof.
17	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je maken door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Bronnen Beoordelen' (dat is behandeld tijdens het avondprogramma). Uit de bron kon je halen dat er veel gevochten werd op straat door leden die bij een bepaalde politieke groep horen. Met stap II kon je het argument gebruiken dat de bron geschreven is door iemand die er zelf bij was. De extra denkstap je hier kon maken was het verklaren van de negatieve effecten op een democratie door de beschrijving van Taubert.
	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Bronnen Beoordelen' (dat is behandeld tijdens het avondprogramma). Je kon uit de bron halen dat deze was geschreven door iemand van de NSDAP. In stap II kon je het argument 'de maker wil je ergens van overtuigen met de tekst' gebruiken om te redeneren waarom het voordelig zou zijn om deze bron te gebruiken om de communisten negatief in beeld te brengen.
18	4	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je oplossen door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Vragen met prenten'. De elementen uit de bron zijn het feit dat de geallieerden zoveel mensen bij elkaar in een kamp stopten. Bij de eerste deelvraag was de extra denkstap die je hierbij kon maken dat door mensen op te sluiten, deze niet kunnen helpen bij de (economische) opbouw van het land. Bij de tweede deelvraag was de extra denkstap die je kon maken dat mensen opsluiten bijdraagt aan een toenemende afkeer jegens geallieerden.
19	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Duitsland in Europa' in het blokje 'Koude Oorlog' is er besproken wat internationale verhoudingen waren op dat moment en was het doel van de VS was. Zo kon je uitleggen dat de VS een blok wilde vormen tegen het communisme. In het blokje 'Hereniging van Duitsland' is besproken dat Frankrijk altijd nog de angst had dat Duitsland een nieuw gevaar kon vormen.

	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Door middel van logisch redeneren kon je bedenken wat voor voordeel buurland Nederland zou kunnen halen uit het stimuleren van kolenproductie in Duitsland. Er was hiervoor geen stof uit de uitleg nodig.
20	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokje 'Groeiende welvaart' uit de uitleg 'Nederland' is besproken dat er in Groningen aardgas werd gevonden met deze informatie kon je het eerste punt scoren. Voor de rest van de vraag kon je het schema met de politieke stromingen gebruiken uit de uitleg '19e eeuw'. Zo kon je met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' het de uitleg bij het begrip 'socialisme' koppelen aan de bron. Uit de bron kon je namelijk halen dat de gewone burger niet profiteerde van de rijkdommen uit het gebied.
21	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokje 'Ontstaan BRD en DDR' uit de uitleg 'Duitsland in Europa' is te lezen dat de oorzaak voor het bouwen van de Berlijnse muur de vluchtende DDR-burgers zijn. Vervolgens kon je met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' dit koppelen aan het achterhouden van de partners van getrouwde stellen. Ook staat er in het blokje 'Ontstaan BRD en DDR' dat de Stasi strengere controle ging uitvoeren. Hieruit kon je met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' beredeneren wat voor politiek motief dit had.
22	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokje 'Groeiende welvaart' uit de uitleg 'Nederland' is besproken waar er in de tweede feministische golf allemaal voor gestreden werd. Zo ook dat de vrouw zelf bepaalt of ze zwanger wordt en blijft. Dit was met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' te koppelen aan de bron of door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Vragen met prenten'. De elementen die je kon gebruiken waren de tekst 'Met U, over U, zonder U', de mannelijke figuren die het kabinet voorstellen of hun uitspraken 'Wij weten precies wat goed voor je is'.
23	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokje 'Hereniging van Duitsland' uit de uitleg 'Duitsland in Europa' is besproken dat Honecker niet meedoet met de hervormingen. Dit was met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' te koppelen aan de bron, omdat hierin staat dat de landen die hervormingen doorvoeren vijanden waren.
	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het blokje 'Hereniging van Duitsland' uit de uitleg 'Duitsland in Europa' wordt de functie van Kohl vermeld. De extra denkstap die je hier kon maken was het verklaren waarom de bondskanselier zich zorgen zou maken om wat er gebeurde in de DDR.
24	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokje 'Groeiende welvaart' uit de uitleg 'Nederland' was te vinden dat Suriname een van de koloniën van Nederland was. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je vervolgens dit gegeven koppelen aan de bron. Dit was namelijk uit een Surinaams maandblad.

	25	4	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg '19e eeuw' komt het kenmerkende aspect 'de moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie' terug. Dit was met stap II uit het stappenplan 'Examenvraag' te koppelen aan elementen uit de bron, zoals het geschenken aanbieden van de koloniën aan Nederland. In het blokje 'Groeiende welvaart' uit de uitleg 'Nederland' is de dekolonisatie van de koloniën besproken, waar het kenmerkende aspect 'de dekolonisatie die een einde maakte aan de westerse hegemonie in de wereld' bij hoort. De extra denkstap die hier kon bedenken was het maken van een vergelijking tussen de verhoudingen van Nederland en de koloniën zoals deze zijn afgebeeld op de koets, versus hoe deze verhoudingen daadwerkelijk zijn en horen. Een voorbeeld hiervan is de suggestie dat Nederland superieur zou zijn.
		71		

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	7	10%
II	42	59%
III	20	28%
IV	2	3%
	71	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 97% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorkomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.